

Hågkomster om Krapotkin

Rudolf Rocker

1946

Den som blir närmare förtrogen med en verkligt stor människas andliga verksamhet och fattar betydelsen av hennes verk i hela dess omfattning, hyser ofta en önskan att komma henne personligt närmare. Därvid förekommer det ofta, att uppfyllandet av denna önskan icke motsvarar de inre förväntningarna - kanske just därför att dessa från början varit för högt spända. Så är icke fallet med Krapotkin. Den som haft den lycka att bli närmare bekant med honom, att kalla honom vän, har icke blivit besviken. Ju bättre man lärde känna honom, desto djupare var det intryck man fick av honom. Det fanns intet avstånd mellan författaren till "Ömsesidig hjälp" och människan Krapotkin. Så som han tänkte och kände, så handlade han i alla faser av sitt långa och innehållsrika liv. Att känna honom och lära sig tycka om honom var en och samma sak. Det var denne hela hans tillvaros inre harmoni, som utstrålade sådan värme, hans djupa humanitet som alltid förblev sig lika och aldrig lät det ringaste tvivel på redbarheten i hans sinne uppstå. Krapotkin var en helgjuten personlighet. Hos honom fanns det ingenting problematiskt.

I sitt skakande verk "De Profundis", som framskapats ur det bittraste personliga lidande och skrivits med blod och tårar, förklarade Oscar Wilde:

"Till de mest fullkomliga människor, vilkas liv jag haft tillfälle att iakttaga, hör Verlaine och furst Krapotkin."

Wilde, den känslige diktaren och psykologen, hade rätt. Krapotkins liv i sig själv var av en mänsklig storhet som man endast mycket sällan finner, och det skulle ha varit ett stort liv även om han aldrig hade skrivit en rad. Däri ligger det bestickande i hans storslagna personlighet, den inre förtrollningen i hela hans väsen. Alla som kom i närmare beröring med honom stod under samma förtrollning. Det fanns i detta liv ingenting konstlat, ingenting som var anlagt på yttre effekter.

Också Georg Brandes bedömde Krapotkin på alldeles samma sätt som Wilde hade gjort, såsom då han i förordet till "En anarkists minnen" skriver om honom:

"Det är en revolutionär utan stora ord och åthävor. Han ler åt de seder och ceremonier, med vilka konspiratörerna i dramer och operetter binda sig själva. Denne man är den förkroppsligade enkelheten. Som karaktär uthärdar han varje jämförelse med de stora frihetskämparna i alla länder. Ingen var mera oegennyttig än han, ingen hyste en större kärlek till mänskligheten än han."

Det var på våren 1895 som jag för första gången träffade Krapotkin, och jag förblev llerad med honom alla åren till hans död - ja, jag kan lugnt säga: utöver graven. Han förblev den stora händelsen i mitt liv. Jag har aldrig varit någon avgudadyrkare som är blind och döv för självskapta idolars ofullkomlighet. Det som band mig så innerligt samman med Krapotkin, var hans varma människokärlek, hans orubbliga rättfärdighetskänsla som höll stånd mot varje påfrestning. Hans sinne för rättvisa var icke något abstrakt begrepp, utan levande medkänsla som yttrade sig i det största och i det minsta. Han har säkert i hela sitt liv aldrig förödmjukat en människa. Hela hans handlande bestämdes icke av några yttre regler, utan av impulsen i hans stora själ, som hade förståelse för allt.

Då det stora världskriget utbröt år 1914 och våra vägar skildes åt, förblev vårt personliga förhållande oberört, ty jag visste att hans ställning var resultatet av hans djupaste övertygelse, som ingen kunde betvivla. Vem av oss som hade rätt, kan ingen bestämma, ty när allt kommer omkring är ju varje rättsföreställning endast frukten av vår innersta känsla, som ingen "absolut sanning" kan bestämma över. Krapotkin hemsöktes under kriget ofta av sjukdom, men han skrev till mig så ofta han kunde och skickade böcker från sitt bibliotek till mig i koncentrationslägret, vilket icke var någon lätt sak, ty de flesta av hans böcker var försedda med talrika anteckningar av hans hand och dem måste han omsorgsfullt radera bort så att censuren icke tog anstöt. I ett brev, som jag vid den tiden mottog från honom, förklarade han att han hade full förståelse för min ställning till kriget, fastän han icke kunde dela den. Karakteristiska voro därvid följande ord:

"Det kommer framför allt an på övertygelsen. Man skall aldrig företräda en sak, som icke kommer från djupet av ens hjärta. Också denna förfärliga katastrof kommer att få ett slut. Då skola vi också i fortsättningen stå tillsammans för den mänskliga frigörelsens stora sak, som är allas vår sak."

Denna uppriktighet i åsikter gjorde sig också märkbar i hans tal och var orsaken till att hans ord väckte ett så starkt intryck bland hans åhörare. Krapotkin var ingen "stor talare", då varje konstnärlig retorik var främmande för honom. Men han ägde i hög grad detta hemlighetsfulla Något, som kommer ur själens djup och som just därför präglar sig in så mycket djupare i människorna - detta Något som man varken kan lära sig eller lära bort, därför att det är personlighetens fullkomligaste uttryck och motsvarar människans innersta väsen.

Jag kommer aldrig att glömma det intryck som ett av hans tal framkallade hos mig och hos alla som hörde honom. Det var vid den tiden då de fruktansvärda detaljerna om pogromen i Kisjinev nådde fram till oss i London. Hela den judiska arbetarvärlden i East End marscherade i sluten trupp till Hyde Park för att inlägga en protest mot denna oerhörda förbrytelse av den tsarryska regeringen. Det var en dystert och kulen dag, helt passande för den stämning som besjälade de tusenden som då i stum indignation strömmade fram mot folkets stora forum. Krapotkin kom lite sent och det var omöjligt att tränga sig fram genom den tusenhövdade massan, som tätt omringade tribunen. Då lyfte arbetarna den käre gamlingen upp över sina huvuden, tills han nådde fram till den vagn från vilken vi talade. Jag kan ännu i dag se honom sådan han var den dagen. Hans ansikte var blekt av inre rörelse och det grå skägget rörde sig darrande i vinden. Hans första ord voro något stackiga, men snart kom hans inre upprördhet till mäktigt uttryck. Varje ord var ett hammarslag, en fruktansvärd anklagelse mot de fega upphovsmännen till detta barbariska blodbad, som utgjorde en skamfläck för begreppet människa. Den gamle såg ut som en profet från forna tider. I hans röst märktes en egendomlig skälvnings, som om de ryska martyrernas smärta och lidande hade förkroppsligat sig i denne man och kommit till ett övernaturligt uttryck.

Och alla de tusen åhörarna kände med honom, slukade hans ord som trängde djupt in i hjärtat därför att de kommo från hjärtats djup. Jag skall aldrig glömma detta tal eller det egendomliga mötet den kulna dagen. Vem hade då kunnat ana att massmordet i Kisjinev skulle krympa ihop till en barnlek i jämförelse med de oerhörda förbrytelser som i våra dagar växt ut till en världsföreteelse?

Naturen hade begåvat Krapotkin med rika skatter redan i vaggan, men den största skatten av alla var hans personlighet, hans karaktärs inre storhet och renhet, hans sinnelags förnämhet som icke ens de bittraste motståndare till hans åskådning kunde vägra den aktning de voro skyldiga den. En av hans äldsta vänner, Stepnjak, hade redan i sin bok "Det underjordiska Ryssland" (1881) påvisat detta drag. "Krapotkin", skrev han, "är en ytterst uppriktig och frimodig man. Alltid säger han den rena oförfälskade sanningen, utan att ta hänsyn vare sig till egenkärleken hos den som han talar med eller till någonting annat, och detta är det mest påfallande och sympatiska draget i hans karaktär. Man kan obetingat sätta tro till varje ord han säger." - Det är denna sida i hans väsen som gör hans "Memoarer" till ett av den biografiska litteraturens mest framstående verk. Han, som har så mycket intressant att berätta om andra, stannar alltid i bakgrunden och när han likväl blir tvungen att tala om sig själv så sker det med en anspråkslöshet som är rent av förtjusande.

Han var aldrig en "den gyllene medelvägens" man, som vände kappan efter vinden. Likgiltighet gentemot människor och ting var honom fullständigt främmande. Jag minns ett samtal med honom om en gammal vän, som en gång bragt frihetens sak stora offer men senare småningom allt mer försjönk i skepticism. - "Jag beklagar honom av hela mitt hjärta", sade den gamle Krapotkin. "Skepticism är alltid samvetets begynnande avmattning, och det är i regeln en obotlig sjukdom. Men han har gett oss det bästa han hade att ge bort, och därför måste vi alltid vara honom tacksamma."

Då Krapotkin före sin avresa till Ryssland skriftligt tog farväl av mig, kände jag instinktivt att vi aldrig skulle få återse varandra. Denna tanke gjorde mitt hjärta dubbelt tungt i fångenskapen. Men hans brev var trots hans höga ålder så förhoppningsfullt och fullt av tillförsikt, att jag gladde mig med honom över att han skulle få återse det gamla hemlandet, som han bar så djupt i sitt hjärta.

Det var ett hårt öde som väntade den gamle mannen i Ryssland. Revolutionen, som befriat hans land ur sekellång trälldom, slog under bolsjevismens inflytande allt mer och mer över i diktatur, som lade grunden till Europas första totala stat och strödde de fördärvliga fröna till fascismens draksådd. Liksom Robespierre och jakobinerna med giljotinens diktatur beredde väg för Napoleons sabelvälde, så lade Lenin och hans anhängare grundvalarna för Stalins despotism och hans senare allians med Hitler.

Krapotkin insåg faran genast i början och då han aldrig var mannen som stillatigande fann sig i förhållandena, så kämpade han, trots sin höga ålder och den svåra sjukdom som hemsökte honom, med manlig beslutsamhet däremot. Hans brev till Lenin, vari han med hela sin humanitetskänsla protesterade mot den så kallade

”gisselpolitikens” metoder, och framför allt hans ”upprop till Västeuropas arbetareklass”, som han skrev några få månader före sin död och som miss Bonfield hade med sig från Ryssland, voro hans sista manifestationer mot det tyranni som han kämpat mot i hela sitt liv. Detta upprop är i dag nästan bortglömt, men det visar oss ständigt på nytt hur klart Krapotkin bedömt sakerna. Denne man, vars djupa humanitet av så många betraktades som en opraktisk svärmares naiva känslöförmålor, visade en djupare förståelse för tingens utveckling än de flesta så kallade realpolitiker, vilka då icke kunde se skogen för idel trån.

Några få månader efter Krapotkins död besökte oss hans dotter Sascha i Berlin och lämnade mig som ett sista minne ett fotografi av den döde vännen och kamraten på dödsbädden och en liten kvist av den krans som lagts på hans grav. Jag har troget bevarat dem. Det är bland de få saker som jag räddat med mig från Tyskland. Han hade kämpat och lidit ut. Ännu i döden visar detta ädla ansikte hans stora själs människokärlek. En man hade gått in i gångna släktleds stora rike - en man vars like världen icke ofta sett.

Det Anarkistiska Biblioteket

Rudolf Rocker
Hågkomster om Krapotkin
1946

Syndikalismen #3 1946

www.anarkistiskabiblioteket.se